

A gyermektanulmányozó Nagy László a gyermek és művészet kapcsolatáról

(Trencsényi László pedagógia-történeti rovata)

A gyermeknek az emberi művészi alkotások, a versek, mesék, dalok, rajzok, festmények iránt való érdeklődése¹⁷ általában ugyanazon lélektani törvények alá esik, mint a természeti tárgyak iránt való érdeklődése. Ami nem is lehet másként. Mert az esztétikai érzelmek keletkezése a gyermeknél inkább függ a lélektani hatások egymáshoz való viszonyaitól, összefüggésmódjától, mint tartalmától. Valamely tartalom úgy állítható a gyermek szeme elé, hogy az benne gyönyörködik, de akként is, hogy rája esztétikai hatással nincs. Ez a hatás tehát oly tényezőktől is függ, amelyek a tartalom lényegét s eredetét nem érintik. Más szóval, az emberi alkotásokban rejlő szép iránti érdeklődés motívumai lényegesen nem térhetnek el a természeti szép iránti érdeklődés tényezőitől. Ennek előrebocsátása után lássuk röviden e tényezők értékét, szemünk előtt tartva a felnőtt és a gyermek közti különbséget.

Valamint a természeti szép, úgy az emberi szép hatása a gyermekre attól függ, hogy mennyire képes benne jóleső *kedélymozgalmat* támasztani, amely kedélymozgalmat bizonyos élénk változás, gyakran ritmikus hullámzás jellemez. Ezt a kedélymozgalmat vagy *külső érzékletek*, vagy *belső képzetkapcsolatok*, *fantázia* vagy, ami a leggyakoribb, *mind a két tényező* hozzák létre.

Ha a gyermek esztétikai érzelmének keletkezését vizsgáljuk, tapasztaljuk, hogy az érzelm létrehozásában a külső érzékletektől ment képzeletnek sokkal kevesebb szerepe van a gyermeknél, mint a felnőtté. Ellenben annál fontosabb szerepet játszanak a gyermek esztétikai érzelmében a külső, érzékleti benyomások. Amint tudjuk, még a mese is, amely főleg a képzelet játéka, úgy tetszik jobban a gyermeknek, ha azt élénk hang- és taglejtéssel, hangutánzásokkal, leíró mozgásokkal adjuk elő, egyszóval, ha azt valóságos drámai előadássá változtatjuk. A gyermekben a belső képzetkapcsolatok egymagukban nem képesek elég élénk érzelmmozgalmat támasztani. A kedélymozgalmak fő tényezői a gyermekben a külső érzékletek.

Ezzel a tétellel magyarázhatjuk meg azon tény, hogy a gyermeknek az oly versek tetszenek, amelyekben a zenei elemek, az ütem, a szavak dallamossága, zenei összehangzása az uralkodó. Ezen külső zenei hatások mellett a tartalom is szerepet játszik ugyan, de minél kisebb a gyermek, annál kevésbé. Még a 10-14 éves gyermeknél is fontosabb a versek és olvasmányok hatásában a külső előadás, az elszavalás, mint a felnőtté. Legjobban azt a verset szereti a gyermek, amelyet danolhat is, vagy még inkább, amelyet ezen kívül játékmozgásaival is kísérhet. Ezek az érzékleti elemek még a megtanulását és megtartását is elősegítik a versnek. Például könnyen tanulja meg a gyermek az egyszerű verset, ha azt játék közben danolva tanítjuk neki, vagy ha azt megtanítása előtt a gyermeknek szépen elszavaljuk. Hasonlóképp növelik a versek és olvasmányok esztétikai hatását az illusztrációk, különösen a színesek, nemcsak azért, mert a képek világosabbakká teszik az olvasás közben támadt képzeteket, hanem mert az érzékszerveket élénken foglalkoztatják. Ez adatok mind bizonyítják, hogy a gyermek esztétikai érzelmeiben az érzékleti és képzeleti elemek egyensúlya más, mint a felnőttben.

Lássuk most már az esztétikai alkotások *szellemi tartalmát!* Mikor a gyermek egy bizonyos fejlődésfokot elért, akkor kifejlődik s mindinkább mélyül benne az emberi szép tartalma iránt való érdeklődése. A tartalom iránt való érdeklődésnek szintén megvan a maga iránytűje a gyermek lelkében. A tartalom hatásának titka, akár az érzékleti, akár a gondolati körben mozogjon az emberi szép, hogy legyen benne *időben lefolyó szakadatlan változás*. Ugyanis a gyermek a téri együvé tartozandóságban, mint láttuk, az alakok harmóniáját még csak kis részleteiben képes felfogni; s az alaki szép iránt való érdeklődése rendszeren csak mesterséges hatásokkal, különösen az élénk színekkel idézhető fel. Ellenben természetesen s önkényét élvezve a gyermek az időben változó benyomásokat. A mozgást és cselekvést szereti a gyermek nemcsak a természetben, hanem az emberi alkotásokban is. A gyermeket tehát azok a költemények, olvasmányok és képek érdeklik legjobban, amelyekben történés, cselekvés van; vagyis *az elbeszélő tárgyú* szép alkotások. Azonban itt is van némi fejlődés. Ugyanis a szubjektív érdeklődés korában (a 3-7 éves korban) a gyermeket a csudás, mesebeli alakok cselekvései érdeklik; később, a reális érdeklődés korszakában (8-15 év) mindinkább kifejlődik benne a történeti elbeszélések iránti érdeklődés; különösen azon elbeszélések érdeklik, amelyek tárgya és hangja patetikus.

Fel kell itt említenünk a gyermek esztétikai érdeklődésének egy érdekes vonását. Míg a gyermek a nagyobb arányú térbeli szépeknek csak egyes részei iránt érdeklődik s a nagy egész nem köti le a figyelmét, addig az elbeszélő szépeknek az egésze, a koncepciója is tárgya az ő érdeklődésének. Kiténik ez azon közönséges megfigye-

¹⁷ Nagy László: A gyermek érdeklődésének lélektana (Tankönyvkiadó, 1982)

lésből, hogy a gyermek érdeklődik az elbeszélés vége iránt. Az elbeszélés folyamán hangulat s a hangulatból vágy támad a gyermekben, amely kielégítést keres az elbeszélés befejezésében. Ez a vágy a gyermekben, különösen a felnőttbb gyermekben igen erős, s ehhez a vágyhoz a gyermek a részleteket mind viszonyítja, egyszóval az egészet végigkoncipiálja. Éppen ezért nem szereti az elbeszélő versben vagy olvasmányban a megszakítást, a töredéket. A megszakítással elűtik őt vágyának mielőbbi kielégítésétől; s a megszakítások leronthatják a keletkezett hangulatot. Hangulat nélkül pedig a szép tárgy a gyermeknek éppúgy nem szép, mint a felnőttnek nem az.

Mindazáltal az elbeszélések keltette esztétikai érdeklődésben is tapasztalható a gyermeknek tapadása a részletekhez, vagyis ugyanaz a jelenség, amit a téri szép szemléletek észleltem. (...) A gyermek érdeklődésének ezen sajátosságát számos eset bizonyítja. Álljon itt néhány megfigyelés.

Egy 10 éves kisleány tanulta „Jónás és a cethal” történetét. Közben ezt kérdezte: „Hogyan tudott Jónás ki-mászni a cethal torkából?” Mielőtt felelhettem volna, ő maga így magyarázta: „Bizonyosan ásitott a hal s akkor ugrott ki Jónás!” Majd meg ezt kérdezte: „Lehetett-e sétálni a hal gyomrában? Volt-e Jónásnál gyufa, amivel világított?”

Ugyanezen kisleánynak a honfoglalás nagy történetét mondtam el. Amint befejeztem, egészen váratlanul azt kérdezi: „De, ugy-e, azt a gyönyörű fehér lovat nem bántották azért?”

Ádám történeténél pedig azt kérdezte, volt-e Ádám pólyásbaba?

Úgy látszik, hogy a gyermek érdeklődésének a részletekhez tapadása törvényszerű erővel hat.

TIE – dokumentumok a közelmúltból

Kaposi László

2000. október 13-14-én került sor az I. Országos Színházi Nevelési Konferenciára, amely egyben a Színházi Nevelés Hete programsorozat nyitó eseménye volt.

A történeti hűség kedvéért és a későbbi kutatások támogatása miatt tesszük közzé az alábbi dokumentumokat. Ezek szerint volt már nálunk egy országos tanácskozás, ami a színházi neveléssel, ezen belül hangsúlyosan a Theatre in Education – az angol elnevezés ismert rövidítésével élve: a TIE – hazai helyzetével és lehetőségeivel foglalkozott. Ennek a rendezvénynek a létrejötté (mint a területen végzett tevékenység ezredvégi hazai reneszánsza) a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ munkájának volt köszönhető. Az anyagi feltételeket a Soros Alapítvány biztosította. Az 1997. január 17-én Gödöllőn tartott munkakonferencia több dokumentumot készített és fogadott el.

I. 1997

1. Definíciók

A résztvevők megpróbálkoztak a TIE, illetve egyes színházi formák fogalmi körülírásával:

Beavatósínház

A darab kiválasztott jeleneteinek előadását a rendező (vagy erre a feladatra kijelölt színházi szakember) értelmező magyarázatai szakítják meg. Az értelmezések a darab egyes szituációinak, motívumainak, figuráinak stb. teljesebb megvilágítását célozzák.

Rendhagyó irodalmi óra

Többnyire nem az iskola tanárai, hanem előadóművész(-ek) által tartott irodalomóra, amely a színeset, a vers- és prózamondás, a dalművészet, a zene elemeit használja fel. A gyakorlatban általában szerkesztett műsorok tanórai előadását jelenti.

A nézők bevonására építő gyermekszínházi előadások

A darab bizonyos pontjain a szereplők tanácsokat kérnek a nézőtérén ülő gyerekektől. Általában az előadás résztvevői ettől még nem kerülnek valós döntési helyzetekbe, „nem dönthetnek másként”, mint ahogy a produkció létrehozói azt eleve behatárolják. Gyakori a nézők egy részének felhívása a színpadra, majd ahogy dramaturgiailag szükségtelenné válik jelenlétük, időnként erőszakos visszatérésük ülőhelyeikre. (A gyermeklélektani szakirodalom szerint a művészi élmény létrejöttéhez és befogadásához nem feltétlenül szükséges a gyermek fizikai aktivitása.)